

TÁJÉKOZÓDÁS

A FILOZÓFIAI PLATÓNIZMUSTÓL A TRANZSCENDENTÁLIS FENOMENOLÓGIÁIG (A tanító filozófus – Szilasi Vilmos emlékének)

B A C S Ó B É L A

„Az igazi dialektika nem a magányos gondolkodó monológja önmagával, hanem *dialógus* Én és Te között.”¹

(L. Feuerbach)

Amikor felírtuk ezt a címet és meggondoljuk, hogy vajon mit is fedhet, lényegében rögtön hozzátehetjük, vajon létezik-e ilyen út – mert értelmezésünk szerint Szilasi Vilmos filozófiai pályáján ezt járta be –, anélkül, hogy ne veszne el az ember, a filozófus-gondolkodó, aki filozófiájában az ember és világa felé felelősségteljesen fordul. Vajon hiteles marad-e egy ilyen filozófiai eszmény ebben a radikális elfordulásban, vagy – mint feltételezzük – Szilasi pályáján megfigyelhetők az átmenetek, amely során eljut a Husserl és Heidegger inspirálta transzcendentális fenomenológiáig. A filozófia, a filozófus személyes sorsvontakozása, amit csak az hitelesít, s tesz érvényes filozófiává, ha benne legtisztább szándékában e vonatkozás úgy tárul fel, mint minden ember sorsával való közösségvállalás, ha benne a létezők egzisztenciája, az egzisztencia önleplezése a lényeglétező által, mely nem más, mint az *ember*. A filozófia hitelessége a logosz közössége, a logosz közös interpretációja, mely tehát arra irányul, hogy az egzisztenciális lényegtelenítettségben élőket radikálisan, kritikailag és önkritikailag a rejtező logosz (humanitás, méltányosság) felé fordítsa. Ez úgy valósul meg, hogy az ember elé feladatul állítja a *tapasztalat* – saját életlátás – reflexióját. „... csakis a *tapasztalattal* rendelkező ember tudja helyesen megítélni a tényeket, s csak ő tudja, hogy mi által, s hogyan juthat el az ember a befejezéshez, s hogy mi mivel van összhangban”.² A tapasztalat transzcendentális reflexiója Szilasi lényegi gondolata, „... a tapasztalat megalapozza a tapasztalatot a tapasztalatból a tapasztalatért”.³ Ez a filozófia úgy állítja elének a logoszt, hogy az minden egyes ember individuális értelemadásaként jelenik meg. A cél (telos) afirmatív filozófiai az embert pusztá befogadóvá, elfogadóvá nyomorítják, holott a filozófia lényegi karaktere az intellektuális együtt-gondolkodás, az ész (nous) személyes képviselője. A monologikus filozófiák bebizonyították emberidegenségüket, s ha volt Szilasinak mint filozófusnak fontos törekvése, az nem volt más, mint hogy figyelmét mindig a filozófiai dialógus felé fordította. Mert „... bár a logosz közös, úgy él a sok ember, mintha külön gondolkodása volna”. (Herakleitosz)

A filozófiák határpontja ez, ahova elértünk – ahol az egyik szólni kezd, de a másik már néma –, vagyis az egyik a logoszhoz, mint az egyetlen és cáfolhatatlan igazsághoz fordul, s követeli annak jóváhagyását, ennyiben szentesíti a lét adott állapotát, a másik

¹ Feuerbach: *Filozófiai kritikák és alapelvek*. Magyar Helikon, 1978, 346. o.

² Arisztotelesz: *Nikomakhoszi Etika*. Magyar Helikon, 1971, 10. könyv 1181a

³ W. Szilasi: *Phantasie und Erkenntnis*. Francke V., 1969. Über das Einbildungsvermögen. 67. o.

meri az intellektuális dialektika közmegegyezésévé tenni a logoszt, amellyel egyben tételezi a van-t tagadó más-lét felé forduló kritikai álláspontot.

Szilasi a Platón-könyvben az intellektuális dialektika egy módját megvalósító platonikus művészetet elemzi. Ez a mű az első jelentős filozófiai teljesítmény, amelyre Babits felfigyel és amelytől barátságuk datálódik.

Meg kell jegyeznünk, hogy a Platón-könyv mély rokonságban áll a fiatal Lukács esszé-felfogásával,⁴ itt most pusztán megjegyezzük, hogy például az e szempontból oly fontos Kassnerről szóló esszét ismerhette a *Nyugat*ból Szilasi, másrészt, mint a levelekben utal rá a személyes érintkezésben, beszélgetéseikben is feltárult számára a lukácsi módszer, a lélek és a formák oly jellemző megítélismódja; de hozzátesszük, hogy magának Kassnernek a hatása is érezhető – akit a Platón-könyv bevezetőjében, mint értékes forrást említ meg. Azonban kiemeljük azt, hogy mindkettejük esetében – Lukács kifejezésével – *kétségbeesés etikája* áll az esszé formája mögött, kétségbeesés a meghasonlásba merevedett egzisztenciális formák felett. Mindkettejük szándéka a történetileg fennálló egzisztenciális formák megtagadása a forma egy új elgondolása által, amíg Lukács a formát – a platonikus művészetet – lényegében mint tételezési módot értelmezi (ez vezeti majd el e korszak lezárása után a kantianizmushoz), addig véleményünk szerint Szilasi a forma ontologikus interpretációját adja. Ezt úgy valósítja meg, hogy mindvégig szem előtt tartja: a platonikus forma, az esszé úgy áll a néma univerzumban, hogy egzisztenciálisan felelősségteli *kísérlet* csak akkor lehet, ha szemléletében és nyelvhasználatban szóra bírja a dolgok világát, s hogy e felfogástól eltérő bizonyos inkohereus elemek bekerülnek, azt a – levélváltásban hangsúlyozott – *tetszés* eredményezi, az azonban jellemző, hogy Szilasi az életet és az *életet* nem választja el oly radikálisan, mint Lukács. A dolgok világához úgy viszonyul, hogy élettényeit radikálisan egyirányúsítja, egyetlen perspektívába rendezi – „A platonikusnak azonban nincsenek élettényei, csak egy nagy egész élete van . . .”⁵ –, hogy személyes felelősségvállalásában, személyének sui generis világlátásában láttassa a meghasonlásban veszteglő világ lényegi formáit. Az esszé igazsága az – Herakleitosz szavaival –, hogy bebizonyosodik: „a láthatatlan illeszkedés a láthatónál erősebb”, vagyis ebben az igazságban a láthatatlan jelei tűnnek fel mint a diszkusszióra bírt univerzum értékelvei. A láthatatlan mint lehetőség-lét az *ontologikus* formafelfogás igazsága. „Ha a gondolkodás megszűnik viszonyban lenni a világgal, megszűnik realitás lenni, szélsőséggé válik, amely többé nincs, amely többé *nem forma*.”⁶

Tehát Szilasinál kevésbé fontos a tételezésjelleg, sokkal inkább az, hogy a formamegvalósulás nem tekinthet el az élettől, a világ meglététől és az ember világban való

⁴Feltevésünket igazolja Szilasinak Lukácshoz írt levele (1910 nyara – Lukács archívum, kézirat), melyben feltárja, hogy valójában mi az a közösség, mely gondolkodását Lukácséhoz közelítette. Ez pedig nem más, mint Lukács formafelfogásának lényegi elsajátítása. „Mondom Platónnál (ti. Szilasi Platón-könyvében – *B. B.*) magam is éreztem, hogy bizonyos dolgok azért kerültek csak bele (gondoljunk itt pl. a műalkotást illető Lukácséval szinte azonos felfogására – „A legrövidebb közös vonása minden művészetnek, hogy állásfoglalás az étellel szemben” – *B. B.*), mert Öntől tanultam őket és megtetszettek nekem, – nem azért mert szorosan odatartoztak.” Ami itt történik az a filozófia hatástörténetéhez tartozik, és ebben az általunk kiemelt lényegi eltérés ellenére Szilasi a befogadó, az elsajátító filozófus. De ezt tapasztalhatjuk ezen időszakban pl. Mannheimnél vagy Hausernál is.

⁵Szilasi Vilmos: *Platón*. Franklin, 1910, 139. o.

⁶Uo. 68. o.

jelenlététől. Ezért számára nem elfogadható a létidegen forma, mert az fenntartja a meghasonlás történeti állapotát, ezért hangsúlyozza: „a gondolkodás világ nélkül a világ gondolkodás nélkül *nem meglevő*”.⁷ Ez a gondolatsor természetesen vezet ahhoz, hogy az elmélet számol a létszerűen – ha nem is elsajátítottan – meglevő formákkal, melyeknek rejtező érték- és értelemjellegét tulajdonít, vagyis ez mintegy implikálja – Szilasi értelmében –, hogy az igazi feladat a dialógus lehetőségének kivívása, az ontologikusan adott formák individuális visszavétele. „Minden emberi lélekben benne van a vágyódás a formák felett uralkodni, ez a vágyódás a forrása minden képzelődésnek és álomlásnak. De . . . mindenkinek . . . meg kell oldani maga számára a világgal való viszonyának kérdését, csak akkor válhatik formájává az a nyelv, mely a világ formáival beszél.”⁸

Szilasi Platón-könyve jelentős esszé, mely a görög létre, a görögség valóság szemléletére és ebben Platónra való pillantással a maga valóság szemléletének hiányosságát észleli, és a dialogikus formateremtéssel ad erre választ. Az esszé, a kritika – a maga rendszernélküliségében – történetfilozófiai ítélet, az értelem individuális egyszeri „generálása” (R. Barthes), mely a jelentős gondolkodókat, így Lukácsot, Mannheimet⁹ és Szilasit is a kritika tehetetlenségére és lehatároltságára is figyelmezteti. Így lényegében Szilasinak az *Alexander emlékkönyvben* megjelent „A kritika elmélete” című tanulmánya összegzése, elméleti általánosítása esszé-felfogásának; másfelől útkeresés a történeti-szociologikus szempontok felé (Lukács hatása itt is tagadhatatlan)¹⁰ és tegyük hozzá, hogy Lukács mélyebben viszi végig e szempont bevezetését (hatás és forma nála sokkal összehangoltabb elméletileg). A lényeg, hangsúlyozzuk, az összegzés és lezárás, mert végeredményben a kritika formáját egy látszólagos szemléleti evidencia adja – mely mögött egy világlátás egyszeri értékpremisszái állnak –, mely „csak” individuális evidencia, e világlátás evidenciája. „. . . a kritika értékei forma-értékek, amelyek formaszükségleteknek felelnek meg”.¹¹ E szükségletek pedig csak a kritikus szemléletét elégíthetik ki, tehát a kritikus ítélete nem tarthat igényt általános érvényűsége, hanem érvényesítését várja a másik embertől. Itt van a határpont, ahol felvetődik az esztétika és műkritika elhatárolása – Lukácsnál a heidelbergi írásokban a művészet metafizikájaként és történetfilozófiájaként, Hauseznál „Az esztétikai rendszerezés problémája” c. tanulmányában, mint esztétika és művészetelmélet.

Az igény – amely Szilasinál „A tudati rendszerezés elméletéről” c. tanulmányában jelenik meg – az, hogy a teoretikus a forma „csodaszzerű” egyszeri és individuális teljességénél többet tudjon mondani. Ezt fogalmazza meg Mannheim: „Az immanencia

⁷ Uo. 55. o.

⁸ Uo. 128. o.

⁹ Vö. Mannheim levele Lukácshoz (1912. jan. eleje – Lukács Archívum, kézirat). „Amennyire szükségszerű az, hogy a kritikus számára a forma legyen az egyetlen valóság, éppannyira szükséges, hogy még a kritikusnál is absztraktabban eszmélő filozófus számára a formák csak szükséges, de végeredményükben önmagukat negáló létezéssel bírnak a beléjük oltott immanenciával szemben. A kritikust ez a gondolat tehetetlenné . . . tenné . . .”

¹⁰ Szilasi levele Lukácshoz (1910 nyara – Lukács archívum, kézirat) „. . . s mikor a kritika elmélete írásához kezdtem, akkor elhatároztam, akkor elhatároztam, hogy megpróbálom a magam lábán állni. Meggyőződésem, hogy ez sikerült is. Elején a kettéosztást hatás-érték és immanens értékre valóban említette Ön hazatérte után egy beszélgetésünkön szobájában”.

¹¹ Szilasi Vilmos: A kritika elmélete. *Alexander emlékkönyv*. Franklin, 1910, 644. o.

keresése a formák mögött s egyszersmind az az állítás, hogy minden forma végeredményben esetleges: *ez a filozófia szempontja.*¹² A filozófia szempontja pedig e kor, vagy inkább mondjuk a kör jelentős gondolkodóinál a rendszer igénye, tehát olyan szintetikus elvek megragadása, melyek a tények kvalitatív sokféleségét úgy rendezik egységbe, hogy azok a rendszer-formákba emelésük után – a rendszer specifikus elhatárolódásában (ilyen tekintetben jellemző Lukács korai művészetfilozófiája, Zalai rendszerelmélete) – rendszer-immanens elemekké váljanak, de úgy, hogy a rendszer mindvégig megőrizze nyitottságát oly formában, hogy e nyitottság végül is minden rendszer-transzcendens elemet kizárjon. Tehát itt az adott rendszer-forma egyneműsítő folyamatáról van szó. „... amíg fennáll a rendszer, fennáll a posztulátum, s amíg ez fennáll, kielégítetlen – a rendszer...¹³ Tehát a posztulatív karakterű rendszer újra és újra visszafordul a tényekhez és ezek által ismételtlen megvizsgálja szerkezetének igazságát és ezt úgy éri el, hogy a rendszer igazsága nem a szubsztanciális igazság önadottsága, hanem az intencionális aktusban elének lépő szubjektum.¹⁴ (Ebben az irányban Zalai teszi meg a legdöntőbb lépéseket.) A rendszer-igényben elének tároló formafelfogás éppen mint a kritika (esszé) formájának a tagadása értendő, mert a forma egzisztenciája nem önadottságában áll, értékjellege pedig nem univerzális jelenlét, hanem az „önmagát negáló létezőként” megvalósítandó intencionális aktus, amely érvényességét azáltal kapja meg, hogy újra és újra az empirikus jelenlétet a tudataktusban transzcendálja. „Az embernek nem lehet nem konstruálni; akármilyen szűk körű legyen reális világa, abban a körben egy rendszer tagja minden tapasztalata: a reális világé, ezé a világé.”¹⁵ A kérdés Szilasi számára – aki elhagyta a filozófia platonikus formáját – az, hogy miként lehetséges fel a filozófia új magyarázóelve (amely sem a szűk körű világból adódó szkepszis, sem a realitást átlépő pusztán transzcendencia), s ez lesz a Husserl és Zalai hatását mutató fenomenologikus rendszerezés,¹⁶ amely bizonyos módosulásokkal egész későbbi gondolkodói pályáját jellemzi.

Szilasinak a fenomenológia felé fordulása annyiban nem meglepő, hogy mint láttuk, számára a filozófia elengedhetetlen feladata a jelenség- és lényegvilág valamilyen egységes magyarázata, Husserlrel szólva, „... minden tudat, valamiről való tudat”, a tudat lényegi tanulmányozása magában foglalja a tudatjelentés és a tudattárgyviság mint olyan lényegtanulmányozását is”.¹⁷ Szilasi fenomenológiai törekvése – Husserlhez kapcsolódva – a „világnézetihány” legyőzését célozza. Filozófiájának alanya a tudataktusban lényeg-egzisztáló monadologikus szubjektum, így lesz „... minden filozófia alaptémája a tudat...¹⁸ E filozófia jelentősége abban áll, hogy radikálisan kiemeli a szubjektív mozzanat jelentőségét, de a tárgy és aktus (noéma, noesis) adekvációra szűkíti a lényegszemlélet területét (illetve a fenomenológiai redukcióban „zárójelbe teszi” a tárgyiasság egyéb megjelenéseit). A tárgy- és jelentésadekváció a legszorosabb vonatkozásban áll a

¹² Mannheim levele Lukácshoz. Uo.

¹³ Zalai Béla: A filozófiai rendszerezés problémája. *Szellem* 1911/2.

¹⁴ Itt a hegeli fenomenológiában látható és majd a husserli filozófiában sajátos módon megújuló radikális filozófiai fordulatról van szó; „Az eleven szubsztancia, továbbá az a lét, amely valójában szubjektum...” (Hegel)

¹⁵ Zalai Béla: Etikai rendszerezés. *Alexander emlékkönyv*. 1910, 115. o.

¹⁶ Szilasi Vilmos: *A tudati rendszerezés elméletéről*. Franklin, 1919.

¹⁷ Husserl: *Válogatott tanulmányok*. Gondolat, 1972. A filozófia mint szigorú tudomány. 130. o.

¹⁸ Szilasi Vilmos: *A tudati rendszerezés*... 29. o.

tudati konstitúcióval, „... az értelemadást nem az egész rendszer végzi, hanem mindig csak egy aktusa a tudatnak. Az aktus mindig intencionált: valaminek az észrevevése... Minden aktus tárgyat teremt magának...”¹⁹ Azonban a husserli fenomenológia és éppígy Szilasi számára is felvetődik, hogy a filozófia, mint felelősségteljes létmegértés, kimerülhet-e abban, hogy figyelmét pusztán a „tárgyító momentumra” irányítja. Tehát végső soron, ha a fenomenológia valóban univerzális ontológia (Husserl), akkor elegendő-e ennek szubjektumát mint monadológusait állítani.

Ha figyelmünket Szilasi egész gondolkodói pályáját meghatározó Husserl-interpretációk végső pontjára irányítjuk,²⁰ akkor rátalálunk arra a válaszkísérletre, amely az 1919-es tudat elmélet – mint a tiszta tudat transzcendentizmusa – ellenében, vagy inkább módosulásában, mint interszubjektív konstitúció áll előttünk és ennek alanya a monád-közösség. „A világ objektív immanens transzcendenciája megköveteli az interszubjektív konstitúcióját. Csak ezáltal épült fel a tapasztalati világ, illetve lehetséges tapasztalata. Mert ehhez tartozik a többi ember és a velük való kommunikáció. A felépítés (ti. az életvilágé – B. B.) a magányos monádok közösségét konstituálja, egy monád-közösséget.”²¹

A kísérlet lényege tehát ily módon abban áll, hogy a kései Husserl teóriáját interpretálva²² közelít a tapasztalati világ jelenvalóságához, és az interszubjektíven adottat mint az interszubjektív igazság letéteményesét magyarázza az interszubjektív konstitúcióban. A konstitúciót pedig úgy kell érteni, mint „... az én egységének konstitúcióját és az egységes világ konstitutív *tapasztalatát*”.²³ Vagyis a perspektíva, ami itt feltárul, az a tudataktusban mint önteremtésben magát állító én igazsága, aki igazságát mint ön- és világkritikát a másik(én) elé tárja. Az igazság monologikus formája az ellenőrizhetetlen afirmáció, míg a felelősségteli filozófia igazsága a többi ember – a Te – jóváhagyását váró meggyegyzés-javaslat. Igazság-szemponatok dialógusa – mottónk értelmében.

Szilasi gondolkodói hitele abban mutatkozik meg, hogy nem elegendő számára a tiszta tudat monologikus, tartalmilag üres helyzete²⁴ és ez már a fent kiragadott Husserl-könyv előtt megjelenik, különös élességgel a Babits-tanulmányra írott válaszában.²⁵

Szilasi útja a fenomenológia ismeretelméleti dominanciájától (Husserl) a heideggeri egzisztenciál-ontológia felé vezet, s e tanulmány is, mint hangsúlyozza Heidegger fejtegetéseihez kapcsolódik. A fejtegetés lényege pedig az, hogy az igazságkonszenzust mint léttörténetet tárja fel. Valójában igazság, mint léthez-visszatalálás, mint minden ember közös lényegéhez visszatalálás jelenik meg – mint az ittlét lét-feltárulása. „... az ittlét létmegértésében, mivel léte *együttlét*, benne van már *a mások megértése* is. Ez a megértés, mint megértés általában, nem egy megismerésből fakadt ismeret, hanem egy eredetileg

¹⁹ Uo. 6. o.

²⁰ W. Szilasi: *Einführung in die Phänomenologie E. Husserls*. M. Niemeyer V., Tübingen 1959.

²¹ Uo. 100. o.

²² Vö. Husserl: *Válogatott tanulmányok*. id. kötet Az európai emberiség válsága és a filozófia. Husserl utolsó korszakának elemzéséhez Vajda Mihály *A mítosz és a ráció határán*. Gondolat, 1969. „Az én akkor többé nem elszigetelt dolog más hasonló dolgok mellett egy eleve adott világban; általában is megszűnik az énszemélyek egymásonkívülisége és egymásmellettsége, a bensőséges egymásbanlét és egymásértlét javára.” 365. o.

²³ W. Szilasi: *Einführung*. . . 93. o.

²⁴ Lásd ezzel összefüggésben a *Nyugat*-ban megjelent, Husserl filozófiáját ismertető tanulmányát.

²⁵ Szilasi: Az írástudók árulása. *Nyugat*, 1929/I.

egzisztenciális létforma . . . ”²⁶ Szilasi tanulmánya a heideggeri gondolat ezen fontos elemét hangsúlyozza, s a láttatás (aletheia) és lét közelítésében próbálja legyőzni az eddigi filozófiák monadologikus karakterét és egyben azt, hogy a filozófia ne szóból született szó (logosz) legyen, hanem olyan létmegértés, amely igényt tarthat arra, hogy minden embernél megértésre talál, annak következtében, hogy az ember létre – mint egzisztencia-igazságra – ismer. „Az ellenvetés gyökere (ti. azé, hogy minden embernek izolált igazságszemlélete van – *B. B.*) még mindig a régi monadologikus nézőmód, mely szerint az emberiség elszigetelt egyedekből áll, kik mind külön nézőpontból tükrözik a világot és életüket. De az emberi élet, épp láttató voltánál fogva, nyilvános szerkezeténél fogva együttélő, minden közösség felé nyitott és a közösséget önmagában posztuláló.”²⁷

A kísérlet, mint magánál Heideggernél valójában pozitív, egyfelől igyekszik megőrizni az aktív tudatot (a fenomenologikus intencionalitást), másfelől a tudat-igazság létrevonatkoztatottságát és e lét közös jellegét. Ily módon a filozófia mint az „ittlét hermeneutikája” azzal az igénnyel lép fel, hogy az igazságkonszenzust mint a lét létmódját feladottságában – és feladat karakterében – állítja az individuum elé. S ezen individuum tudataktusában – mely ebben az értelemben a posztulatív közösség számára nyújtott igazságtartalom megteremtőjeként – az ittlét, az ember mindennapiságának transzcenzusát hajtja végé – így értendő Heidegger megállapítása: „a lét egyszerűen transzcendens”.

Szilasi gondolati-interpretáló ereje abban áll, hogy itt egyfelől kiemeli, hogy a filozófia feladata saját életünk, a jelen radikális megértése, másfelől, hogy a filozófia megújulása Husserl szavával az „interszjektív konstitúció”, mint én- és világtéremtő személyes intenció és a fakticitás, az adott tárgyiségformák konszenzuális visszavétele.

Ennyiben, láthatjuk, Szilasi filozófiája folytonos dialógus Husserl és Heidegger gondolkodói teljesítményével. Szilasi pályájának lényegi meghatározója e kivított filozófiai állásponttal egyidejűleg az, hogy megkísérli a tudomány filozófiáját – s hangsúlyozottan nem tudományfilozófiát – megalapozni. (Erre utalt már a *Nyugatban* megjelent Husserl tanulmányban is.) „Nem kívánunk a tudományok filozófiájával foglalkozni, sem egy filozófiai világgéppel, mely a fizikaival vagy biológiaival konfrontálódik. A cím (ti. a Tudomány mint filozófia – *B. B.*) a görög álláspontot idézi emlékezetünkbe, mely szerint a tudományok különös filozófiák, a feladatok kibontása magában a filozófiában rejlik.”²⁸ Szilasi, amikor a tudományt mint filozófiát elemzés tárgyává teszi, abból indul ki, hogy a tudományt a rész-, a filozófiát az egész-jelleg illeti meg (mint létezők-lét szembeállítás). S a filozófia megvalósulása valójában a tudomány határok transzcenzusát eredményezi, ez a transzcenzus pedig megújuló – folyton tovább kérdező – tudományt eredményez. De ami Szilasis érdekli, az nem a tudomány egy „naiv objektivista” felfogás-módja, hanem a „transzcendentális objektivitas”, mint tudomány-tapasztalat álláspontja, mely legszorosabb vonatkozásban áll az emberiség jelen szituációjával – melynek interpretációja során számot vet a történeti tapasztalattal, tudattal –, mint olyan emberi készenléti állapottal, történeti-tudati állapottal, mely a kibomló emberi készségek történeteként jelentkezik. „Ez (ti. a történetfolyamat – *B. B.*) a levésben-levő emberi kész-

²⁶ Heidegger: *Lét és idő (részletek)*. *Uj Symposion*, 1971 febr.

²⁷ Szilasi, uo.

²⁸ W. Szilasi: *Wissenschaft als Philosophie*. Europa V., Zürich 1945. 8. o.

ségek történése . . . ”²⁹ Szilasi felfogása a tudományról mint filozófiáról a levésben-levő emberi lehetőségek tapasztalatára irányul.³⁰ Tudomány felfogásának hitelessége abban áll, hogy a tudomány helyzetét szoros összefüggésbe hozza az ember létmegértésének mint a történeti tudat maga-megértésének folyamatával. A tudomány helyzete tehát nála egy alternatíváló létfeltárulás.

A filozófus Szilasi gondolkodói művét felrajzolva élénk tűnik egy arc – a szó legeredetibb értelmében –, tanító filozófus arca. S mert tanító, ezért hagyományörző és továbbadó, s mert tanító, ezért az emberi értékre koncentráló, aki elmondhatja – Feuerbachhal – „a gondolkodásban is, filozófusként is ember vagyok a többi emberrel”.³¹ S hogy jól láttuk, idézzük meg végül életének közeli látóját, Déry Tibort: „Az áradó tanítói kedv; mert az igazság nem maradhat magántulajdon. Erkölcs: emberi viszonylatokban az igazság kíváncsi és szenvedélyes kutatása. Méltányosság: minden gondolattal, azaz tulajdonképpen minden emberrel szemben (ez volt rám a legnagyobb hatással). Ugyanitt csapda: végül is elfogadhatóvá tesz minden jelenséget, pusztán léténél fogva. Másik csapda: engedékenységgel a méltányosság ékesszólásával szemben. Külsőleg: az arc és a tekintet megrendítő komolysága tanítás közben. Ellenvetésre az arc mérleggel alakul át, szinte látni a mérlegelő serpenyő játékát.”³² A tanító öröme az, ha értik tanítását, tehát meghaladják.

²⁹ W. Szilasi. *Phantasie und Erkenntnis*. i. k. Was heisst: Stand der Wissenschaft. 19. o.

³⁰ Itt most nem kívánunk arról szólni, hogy Szilasi, aki tudomány elméletében alkalmazta a heideggeri egzisztenciál-ontológiát, milyen hatással volt pl. olyan szaktudományokra, mint pl. a pszichoanalízis, és ennek elkülöníthető irányzatára az egzisztenciális pszichoanalízisre, mely a tudatalantól elfordulva inkább egyfajta létmegértésként funkcionált. Vö. *Beiträge zu Philosophie und Wissenschaft/W. Szilasi zum 70. Geburtstag*. Francke V., München 1960., pl. L. Binswanger *Die Philosophie W. Szilasis und die psychiatrische Forschung*

³¹ Feuerbach, i. m. 345–346. o.

³² Déry Tibor: *Botladozások*. II. Szépirodalmi, 1978, 304–305. o.